

## บทที่ ๑

### บทนำ

#### ๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เด็กและเยาวชน เป็นทรัพยากรอันมีค่าของสังคม ที่ควรจะได้รับ การทะนุบำรุงอย่างดีที่สุด ต้องช่วยกันสร้างโอกาสในด้านการพัฒนาทางสรีระและสติปัญญา ตลอดจนโอกาสทางสังคมอื่น ๆ ให้แก่เด็กและเยาวชนไทยให้มากขึ้น เพราะการเรียนรู้ที่เหมาะสมและเกื้อกูลต่อการพัฒนาการของมนุษย์ต้องมีโครงสร้างและการทำ งานทางร่างกาย จิตใจและสติปัญญาที่สมบูรณ์มีประสิทธิภาพในการเรียนรู้ \* ดังนั้นการสร้างพฤติกรรมของเยาวชนตามหลักศีลธรรมทางพระพุทธศาสนา ถือได้ว่าเป็นวัยที่ขาดการยับยั้งชั่งใจ ขาดความอดทนอดกลั้นความลำบากตรากตรำต่อทุกขเวทนา ต่อการกระทบกระทั่ง ต่อความขวยอายของกิเลสตัณหา

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคสมัยปัจจุบัน โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย ซึ่งกระแสได้ไหลเข้ามาสู่สังคมไทยจึงส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้านเนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดังกล่าวนี้ ได้เชื่อมต่อไปทั่วทุกมุมโลก ทำให้โลกดูแคบลง ทำให้ผู้คนหลงใหลในเทคโนโลยีและสารสนเทศใหม่ๆ มากกว่าที่จะสนใจพัฒนาด้านจิตวิญญาณ โดยเฉพาะทางด้านศาสนา และด้านวัฒนธรรมประเพณี สิ่งที่ดีงามซึ่งบรรพชนได้ดำรงรักษาไว้แต่ก่อนในสังคมไทย ทำให้มนุษย์จิตใจเสื่อมถอยลง ดังจะเห็นได้จากข่าวต่างๆ ที่ออกตามสื่อสารมวลชน เช่น ข่าวปล้น ฆ่า การข่มขืน ซึ่งผู้ที่กระทำความผิดมิใช่แต่ผู้ใหญ่หรือบุคคลธรรมดาเท่านั้น แต่กลับกลายเป็นเด็กและเยาวชนที่มีอายุน้อยลงทุกวันเพียงอายุไม่เกิน ๑๕ ปี ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะแสดงให้เห็นถึงความเสื่อมโทรมทางด้านศีลธรรม

จริยธรรมของเยาวชน สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนของความล้มเหลวของระบบการจัดการศึกษาที่ไม่อาจจะสร้างคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจได้ ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับประเทศไทยวิกฤติการณ์ต่างๆ ล้วนมีความเป็นมาเชื่อมโยงกับระบบการศึกษาของไทยอย่างมิอาจปฏิเสธได้ จึงก่อให้เกิดกระแสการเรียกร้องจากทุกภาคส่วนในสังคมไทยให้มีการปฏิรูป

---

\* พวงเพชร สุรัตน์กุล, มนุษย์สังคม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ๒๕๔๒), หน้า ๑๓๕.

การศึกษาของชาติกันอย่างจริงจัง เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาคน พัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไปอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเน้นย้ำความสำคัญและเสริมคุณค่าทางจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่กล่าวไว้ในหนังสือ ความสำคัญของพระพุทธศาสนา ในฐานะศาสนาประจำชาติว่า “พระพุทธศาสนากับชนชาติไทย มีความสัมพันธ์แนบแน่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งในประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนชาติไทยและวัฒนธรรมไทย”

หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา มุ่งเน้นให้บุคคลเป็นคนดี ซื่อสัตย์ ไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อนเพื่อความสุขทั้งกายและใจของตนเอง จากวัตถุประสงค์ดังกล่าวพุทธศาสนาได้มีข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงามคือ การรักษาศีล ๕ ควบคู่ไปกับเบญจธรรม เช่น การไม่ฆ่าสัตว์ควบคู่ไปกับการมีความเมตตา กรุณา ต่อสรรพสัตว์ ตลอดจนเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน การไม่ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ (ลักขโมย) ควบคู่ไปกับสัมมาอาชีวะ คือ มีการงานที่ชอบ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น การพัฒนาความประพฤติให้เหมาะสมกับบุคคลเวลาและสถานที่ การตั้งตนอยู่ในระเบียบวินัย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน เป็นต้น

จากวัตถุประสงค์พื้นฐานของพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นให้บุคคลเป็นคนดี มีศีลธรรมจริยธรรม<sup>๒</sup> จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ ขึ้น ที่มุ่งเน้นให้มีการศึกษาตามหลักความรู้คู่คุณธรรม มาตรา ๖ กล่าวว่า การศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมไทยในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและมาตรา ๒๒ กล่าวว่า ผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการเรียนการสอนต้องบูรณาการให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละระดับการศึกษา เป็นต้นจากข้อความดังกล่าว การศึกษาต้องนำหลักพุทธธรรมมาเป็นแกนกลางในการบูรณาการกระบวนการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมอันดีงามเพื่อความเจริญทั้งทางร่างกายและจิตใจ อันเป็นเป้าหมายของการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบตามคติของพระพุทธศาสนาคือการหลุดพ้นจากการเบียดเบียนของอภิสลทั้งหลาย มีความสะอาด สว่างและสงบภายในจิตใจ”

ปรากฏการณ์หรือผลสะท้อนซึ่งเกิดขึ้นเมื่อนำระบบไตรสิกขาไปใช้ในการศึกษา คือ การนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบอันได้แก่การเป็นคนดี เป็นคนเก่งและมีความสุขอย่าง

<sup>๒</sup>กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ , แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ , (กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐.

<sup>๓</sup>กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ , การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา , (กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ, ๒๕๔๕), หน้า ๘.

แท้จริง การที่จะให้ระบบความคิดเป็นรูปธรรมมากขึ้นนั้น คือ การจัดตั้งโรงเรียนที่เน้นการจัดกระบวนการเรียนการสอนตลอดถึงกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาทั้ง ๔ ด้าน คือ การพัฒนาทางกาย ทางสังคม ทางจิตใจและทางปัญญา โดยเน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิด การเผชิญสถานการณ์จริงตลอดถึงการประยุกต์หลักพุทธธรรมที่ได้เรียนรู้มาใช้ป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน<sup>๔</sup>

ส่วนการจัดกิจกรรมเสริมเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างสมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ อำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้สิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นหลังจากการเรียนรู้ตามระบบไตรสิกขา คือ การแสดงพฤติกรรม กิริยาอาการต่างๆ ที่เป็นกายภาวนา เช่น การมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง แต่งกายสุภาพเรียบร้อย สะอาด ใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภคอย่างรู้คุณค่าที่แท้จริงและใช้ในปริมาณที่พอเหมาะกับตนเอง เพื่อพัฒนาการทางสังคม (ศีลภาวนา) การมีศีล ๕ เป็นธรรมพื้นฐานในการดำรงชีวิต มีระเบียบวินัย ซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ ตรงเวลา เป็นต้น เพื่อพัฒนาการทางจิต (จิตภาวนา) มีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณ มีเมตตากรุณาต่อเพื่อน ๆ ขยันหมั่นเพียร ไร่แรงแจ่มใส และเพื่อพัฒนาการทางปัญญา (ปัญญาภาวนา) มีความศรัทธาและเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย ฐาปนาบุญ คุณ-โทษ รู้เท่าทัน แก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวันอย่างมีสติปัญญาจากเนื้อความดังกล่าวมาเป็นเพียงหลักการที่ทุกฝ่ายต้องการให้เกิดขึ้นในโรงเรียนวิถิพุทธ เพื่อพัฒนาสังคมให้ปึกติสุข

การศึกษาครั้งนี้ จะมุ่งศึกษานักเรียนที่ยังเรียนอยู่ในช่วงชั้นที่ ๒ คือ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ – ๖ ในโรงเรียนวิถิพุทธ เหตุผลที่ต้องการศึกษากลุ่มนี้ก็เพราะเป็นวัยที่สามารถเรียนรู้วิเคราะห์ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่ตนประสบได้ด้วยตนเอง มีสติปัญญาพอที่จะเข้าใจว่าสิ่งไหนมีประโยชน์ สิ่งไหนไม่มีประโยชน์ สิ่งไหนควรทำและสิ่งไหนไม่ควรทำ และเป็นกลุ่มที่ได้ใช้หลักสูตรการศึกษาภาคบังคับในช่วงแรกๆ ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิต กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม การคิดวิเคราะห์และพื้นฐานความเป็นมนุษย์ เน้นการบูรณาการอย่างสมดุลทั้งด้านร่างกายสติปัญญา อารมณ์ สังคมและวัฒนธรรมเป็นวัยที่กำลังต้องการศึกษาหาความรู้และหากมีการ

<sup>๔</sup>กระทรวงศึกษาธิการ , หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร : องค์การรับส่งและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๕๔), หน้า ๓.

จัดกระบวนการเรียนรู้กิจกรรมต่างๆ ที่ได้นำหลักพุทธธรรมจากการจัดกิจกรรมต่างๆ มาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม จะทำให้นักเรียนเป็นผู้ที่มีคุณภาพ ทั้งทางร่างกาย จิตใจและสติปัญญา<sup>๕</sup>

โรงเรียนหนองแขงวิทยาคม อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น เป็นโรงเรียนขยายโอกาส และได้ร่วมมือกับส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยได้เปิดดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๑ จนถึงปัจจุบัน โดยได้นำนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ – ๖ เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนวิถีพุทธ ส่วนนักเรียนอนุบาลและนักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ ๑-๓ ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมด้วย เนื่องจากยังเป็นวัยที่ยังไม่เหมาะสม เพราะการจัดกิจกรรมบางประเภท เช่น เข้าค่ายคุณธรรมจะต้องเข้าไปอยู่-กิน-ปฏิบัติ ในค่ายร่วมกับเพื่อนๆ ไม่มีผู้ปกครองคอยดูแล จะมีแต่เฉพาะครูพี่เลี้ยงและพระสงฆ์ที่คอยจัดอบรมเท่านั้น จึงไม่น่ามากล่าวในงานวิจัยนี้

เพราะการบริหารงานของโรงเรียนวิถีพุทธ มีจุดประสงค์เพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตและรู้จักใช้ชีวิตแบบประชาธิปไตย รู้จักการแสดงออกในทางที่เหมาะสมแก่วัย ผู้วิจัยเห็นว่าเพื่อให้ทราบผลของการดำเนินการต่างๆ ในสถานศึกษาดังกล่าวว่าเป็นไปในทิศทางใด จึงควรประเมินผลของการดำเนินการ โรงเรียนวิถีพุทธหนองแขงวิทยาคม ว่าได้ปฏิบัติตามระเบียบต่างๆ ของกระทรวงศึกษาธิการจนกระทั่งบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ และยังเป็นการประเมินเพื่อให้ทราบถึงรายละเอียดต่างๆ เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารงานของโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งผลการประเมินย่อมทราบจุดอ่อนจุดแข็งและประสิทธิภาพในการดำเนินการ

เหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางวิถีพุทธ ของโรงเรียน หนองแขงวิทยาคม อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น เพื่อจะได้นำไปปรับปรุงแก้ไขและทำเป็นข้อเสนอแนะเชิงวิชาการในการบริหารจัดการโรงเรียน หนองแขงวิทยาคมตามแนว วิถีพุทธและในสถานศึกษาอื่นๆ ต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

## ๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางวิถีพุทธ ของโรงเรียน หนองแขงวิทยาคม อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางวิถีพุทธ โรงเรียน หนองแขงวิทยาคม อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

---

<sup>๕</sup> เรืองเดี๋ยกัน, หน้า ๕.

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาผลของการจัดก ารเรียนรู้ตามแนวทางวิถีพุทธของ โรงเรียนหนองแขง วิทยาคม อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

### ๑.๓ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

**การจัดการเรียนรู้** หมายถึง การบริหารจัดการกิจกรรมต่างๆ ของ โรงเรียนหนองแขง วิทยาคมตามแนวทางวิถีพุทธ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

**โรงเรียนวิถีพุทธ** หมายถึง โรงเรียนปกติทั่วไปที่นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ อย่าง บูรณาการในกระบวนการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริม เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมไทยในการดำรงชีวิต โดยเน้นหลักไตรสิกขาและปัญญาวิมุตติธรรม เป็นพื้นฐานในการพัฒนาผู้เรียน ในงานวิจัยนี้ หมายถึง โรงเรียนหนองแขงวิทยาคมตามแนวทางวิถีพุทธ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

**กิจกรรม** หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่ผู้บริหารโรงเรียนจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียน เช่น การสวดมนต์ การเวียนเทียนในวันสำคัญทางศาสนา การทำบุญตักบาตร การเข้าค่ายคุณธรรม

### ๑.๔ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

#### ๑.๔.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

**พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)** ได้กล่าวถึงโรงเรียนวิถีพุทธไว้ในหนังสือ โรงเรียนวิถีพุทธ สรุปความได้ว่า เป็นโรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้หรือ ประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลัก ไตรสิกขา คือ สติ สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ผ่านการพัฒนา การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น คือ มีปัญญารู้เข้าใจในทางคุณค่าแท้ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา และมี วัฒนธรรมเมตตา เป็นฐานการดำเนินชีวิตโดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตรการพัฒนา

**พระครูวินัยธรวัลลพ โกวิโล** ได้กล่าวถึงโรงเรียนส่งเสริมคุณธรรม ได้แก่ การสวด มนต์ไหว้พระก่อนเข้าห้องเรียน สวดมนต์ทำนองสรภัญญะในวันศุกร์สุดสัปดาห์ คั่นคว้าศึกษา

---

<sup>๖</sup> พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) , โรงเรียนวิถีพุทธ , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๘๒.

ธรรมในห้องสมุด กิจกรรมการเรียนรู้ธรรมศึกษา ฝึกสมาธิเจริญปัญญา ฟังบรรยาย ตอบปัญหา สนทนาธรรมในห้องเรียน จัดกิจกรรมหลักสูตรในวันพระ นักเรียนทำบุญตักบาตร สมาทานศีล ฟังธรรม เจริญภาวนาในสถานศึกษาและในวัด<sup>๑</sup>

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ระบุถึงรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ ไว้ใน หนังสือ โรงเรียนวิถีพุทธ สรุปความได้ว่า จุดเน้น โรงเรียนวิถีพุทธดำเนินการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มีปัญญารู้เข้าใจในทางคุณค่าแท้ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญา และมี วัฒนธรรมเมตตา เป็นฐานการดำเนินชีวิตโดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตรการพัฒนา ลักษณะโรงเรียนวิถีพุทธ เน้นการจัดสภาพทุกๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธ ธรรมอย่างบูรณาการ โดยส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาวุฒิธรรม ๔ ประการ คือ (๑) สัมปรีตสังเสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีครู อาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี (๒) สัทธัมมัสสวณะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี (๓) โยนิโส มนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี (๔) ชัมมานุชัมม ปปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้องเหมาะสม ส่วนการจัดสภาพของ โรงเรียนวิถีพุทธประกอบด้วย ด้านกายภาพ คือ อาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม เป็นต้น

ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต เช่น กิจกรรมประจำวัน กิจกรรมวันสำคัญ กิจกรรม นักเรียนต่างๆ ด้านการเรียนการสอน เริ่มตั้งแต่การกำหนดหลักสูตรสถานศึกษา การจัดหน่วยการ เรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ จนถึงกระบวนการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ใน การปฏิบัติต่อกันระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน หรือครูกับครู เป็นต้น และด้านการ บริหารจัดการ ตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ จุดเน้นการกำหนดแผนปฏิบัติการ การสนับสนุน ติดตาม ประเมินผล และการพัฒนาต่อเนื่อง ซึ่งการจัดสภาพในแต่ละด้านจะมุ่งเพื่อให้การพัฒนานักเรียน ตามระบบไตรสิกขา ดำเนินได้อย่างชัดเจนมีประสิทธิภาพ ดังเช่น การจัดด้านกายภาพ ควรเป็น ธรรมชาติ สภาพแวดล้อมที่ชวนให้มีจิตใจสงบส่งเสริมปัญญา กระตุ้นการพัฒนาศรัทธา และ ศีลธรรม กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต กระตุ้นให้การกิน อยู่ ดู ฟัง ดำเนินด้วยสติสัมปชัญญะเป็นไปตาม คุณค่าแท้ ด้านการเรียนการสอน บูรณาการพุทธธรรมในการจัดเรียนรู้ชัดเจน ด้านบรรยากาศและ

<sup>๑</sup> พระครูวินัยธรวัลลพ โกวิโด (บรรณธิการ), ร้อยโรงเรียนดีวิถีพุทธชั้นนำ โครงการประเมิน เสนอแนะและพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน, (กรุงเทพมหานคร:สามลดา, ๒๕๕๓), หน้า ๓๕.

ปฏิสัมพันธ์ เอื้ออาทร เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ส่งเสริมทั้งวัฒนธรรมเมตตา และวัฒนธรรมแสวง ปัญญา เป็นต้น<sup>๔</sup>

สุมน อมรวิวัฒน์ ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้แบบซึมซับ ซึ่งเน้นการเรียนรู้สภาพจริง ของชีวิตและสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสัมผัสและสัมพันธ์กับธรรมชาติ ได้รับรู้ลักษณะที่ดี งามและเลวร้ายของธรรมชาติ ได้เผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา ได้ฝึกทักษะการคิดและการปฏิบัติ จนสามารถแก้ปัญหานั้นได้ การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตลอดเวลาทั้งในครอบครัว โรงเรียนและในชุมชน กระบวนการเรียนรู้แบบซึมซับเน้นความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ที่ต่างก็เป็นกัลยาณมิตร ของกันและกัน และมุ่งเน้นการฝึกคิด โดยส่งเสริมการคิด พิจารณาสงแวดล้อมที่ได้พบเห็น สัมผัส และสัมพันธ์ เน้นการคิดวิเคราะห์ที่มีหลักธรรม คือ ความไม่เห็นแก่ตัวเป็นพื้นฐาน ความรู้ความ เข้าใจ เจตคติ ความตระหนักและความสามารถที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้แบบซึมซับ เป็น คุณสมบัติที่เกิดขึ้นทีละน้อย สะสมบ่อยและซึมลงเป็นอุปนิสัย<sup>๕</sup>

โสภา สิทธิธรรม ได้กล่าวถึงปัญหาต่างๆ ของครูผู้สอนไว้ในหนังสือเรื่อง ความคิดเห็น ของครูสังคมศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในวิทยาลัยเทคนิคสังกัด กรมอาชีวศึกษา สรุปความได้ว่า ความคิดเห็นของครูอาจารย์ที่ทำหน้าที่สอนวิชาพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับปัญหาด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้ (๑) ปัญหาด้านหลักสูตร ครูสังคมมีความคิดเห็นว่าปัญหาน้อย ที่มีปัญหามาก คือ เรียนไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา (๒) ด้านเนื้อหา ครูสังคมมีความคิดเห็นว่าเป็นปัญหาน้อย ที่มีปัญหามาก คือ เนื้อหาพระพุทธศาสนาซ้ำซ้อนกันกับ เนื้อหาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เนื้อหาวิชาเป็นนามธรรมเกินไป (๓) ปัญหาด้านการจัด กิจกรรมการเรียนการสอน ครูสังคมศึกษามีความคิดเห็นว่า มีปัญหามากและได้รับการร่วมมือกับ ผู้บริหารน้อยในการให้เด็กได้ปฏิบัติจริงทำได้ยาก (๔) ปัญหาด้านการใช้สื่อ ครูสังคมศึกษามีความ คิดเห็นว่า มีปัญหามาก ห้องสมุดมีเอกสารประกอบ การสอนไม่เพียงพอขาดสื่อทัศนศึกษาไม่มี แหล่งวิชาการอื่น (๕) ปัญหาด้านการวัดผล ครูสังคมศึกษามีความคิดเห็นว่า มีปัญหามาก ครูไม่

<sup>๔</sup> มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , โรงเรียนวิจิตร , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๘๒ – ๘๔.

<sup>๕</sup> สุมน อมรวิวัฒน์, สมบัติทิพย์ของการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๑๓.

สามารถติดตามพฤติกรรมนักเรียนได้อย่างทั่วถึง เน้นความรู้ความจำมากขึ้นไปกว่าการวัดการปฏิบัติการด้วยการด้วยการสังเกตทำได้ยากเพราะเวลาจำกัด<sup>๑๑</sup>

#### ๑.๔.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

**พระนิพนธ์ เทวธมฺโม (แก้วแหวน)** ได้วิจัยเรื่อง การประเมินผลการสอนวิชา พระพุทธศาสนาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๒ ผลการวิจัยจากการ เปรียบเทียบความแตกต่างระดับชั้น กับการประเมินผลการสอนพบว่า มีความแตกต่างกัน ได้แก่ครูมีการกล่าวนำเข้าสู่บทเรียน สื่อต่าง ๆ ที่เตรียมมาสอนมีความทันสมัย ครูมีการถามนักเรียนขณะที่สอนอยู่เสมอ รวมทั้งครูที่สอนมีบุคลิกที่น่าเลื่อมใส ครูผู้สอนใจดีทุกคน และนักเรียนสามารถนำความรู้ไปสอบปลายภาคได้ ส่วนในข้ออื่นๆ ไม่มีความแตกต่างกัน<sup>๑๒</sup>

**พระพิรุณ วุฑฒิธมฺโม (ตะเนาว์)** ได้ศึกษาถึงการพัฒนากุศลภาพในพระพุทธศาสนา พบว่าการพัฒนากายตามช่วงวัยของชีวิตว่า มีส่วนสำคัญที่ทำให้การพัฒนากายของบุคคลเป็นไปอย่างต่อเนื่อง การมีองค์ประกอบภายนอกและภายใน ในแต่ละช่วงชั้นของชีวิตเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้การพัฒนาประสบความสำเร็จ พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญทั้งสององค์ประกอบองค์ประกอบภายนอก ได้แก่ เรื่องการมีกัลยาณมิตร คอยให้ความช่วยเหลือ แนะนำตักเตือน และองค์ประกอบภายใน ได้แก่ การมีโยนิโสมนสิการในการคิด ไตร่ตรอง หาเหตุผล เป็นสัมมาทิฐิและทัศนะทางจิตวิทยาได้ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบภายนอก คือ กัลยาณมิตรและการได้รับการอบรมจากบิดามารดา จะช่วยสนับสนุนให้การพัฒนาในแต่ละช่วงวัยของชีวิตมีความต่อเนื่องเป็นไปในทางพัฒนาเจริญก้าวหน้า<sup>๑๓</sup>

**พระมหาทวน นวลสาย** ได้วิจัยเรื่อง ปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชา พระพุทธศาสนาของครูระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาไม่จบวิชาพระพุทธศาสนาโดยตรง คู่มือที่ใช้ในการประกอบการทำแผนการสอนมีน้อย โรงเรียนได้รับเอกสารล่าช้า เช่น แผนการสอน คู่มือครู มีการ

<sup>๑๑</sup>โสภา สิทธิสรวง, “ความคิดเห็นของครูสังคมศึกษา เกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชา พระพุทธศาสนา ในวิทยาลัยเทคนิค สังกัดกรมอาชีวศึกษา ”, ใน *คู่มือพัฒนาจริยศึกษา กรมศาสนา* , (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๕), หน้า ๑๔.

<sup>๑๒</sup>พระนิพนธ์ เทวธมฺโม (แก้วแหวน), “การประเมินผลการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๒ ”, *ปริญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต* , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

<sup>๑๓</sup>พระพิรุณ วุฑฒิธมฺโม (ตะเนาว์), “การพัฒนากุศลภาพในพระพุทธศาสนา ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๖๔ – ๖๖.

ไปสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนจากการไปเยี่ยมที่บ้านน้อย และจุดประสงค์การเรียนรู้ยังไม่คำนึงถึงความพร้อม ด้านวัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ แหล่งการเรียนรู้ และครูที่มีประสบการณ์สอนวิชาพระพุทธศาสนาต่ำกว่า ๑๐ ปี และประสบการณ์ตั้งแต่ ๑๐ ปีขึ้นไป มีปัญหาการจัดการเรียนการสอนโดยรวม และหลายด้านไม่แตกต่างกัน<sup>๓๓</sup>

**พระมหาสุธน วงศ์แดง** ได้วิจัยเรื่อง การประเมินผลการใช้หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า (๑) ความคิดเห็นการปฏิบัติของหัวหน้าหมวดวิชา และครูที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ด้านปัจจัยนำเข้าและกระบวนการโดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายย่อย พบว่านักเรียนมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักสูตรด้านจุดประสงค์อยู่ในระดับมาก และมีความคิดเห็นการปฏิบัติต่อการใช้หลักสูตรด้านเนื้อหาวิชา การดำเนินการเรียนการสอน การบริหาร และการบริการหลักสูตร ตลอดจนการสนับสนุน และส่งเสริมการใช้หลักสูตรอยู่ในระดับปานกลาง (๒) ผลผลิต (ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน) ของหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานพอใช้<sup>๓๔</sup>

**เกษกาญจน์ จินะกานนท์** ได้ศึกษาการวิจัยเรื่อง การใช้ข่าวและเหตุการณ์เพื่อการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมเบญจศีล สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ สรุปผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้นโดยเฉลี่ยร้อยละ ๗๕.๒๐ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้และนักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนเบญจศีลที่ใช้ข่าวและเหตุการณ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย<sup>๓๕</sup>

**ณรงค์ กันทอินทร์** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธศาสนาของครูและนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ สรุปผลการวิจัยพบว่า ความรู้ความเข้าใจของครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ส่วนใหญ่มี

<sup>๓๓</sup> พระมหาทวน นวลสาย , “ปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครู ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม ”, รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔), หน้า ๒.

<sup>๓๔</sup> พระมหาสุธน วงศ์แดง, “การประเมินผลการใช้หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร ”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๐), หน้า ๓.

<sup>๓๕</sup> เกษกาญจน์ จินะกานนท์, “การใช้ข่าวและเหตุการณ์เพื่อการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมเบญจศีล สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕), หน้า ๕๕ – ๕๖.

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาพระพุทธศาสนาในกลุ่มเสริมสร้างประสบการณ์ ผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยอยู่ในระดับผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำที่กำหนด ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา มีการวิเคราะห์หลักสูตร เตรียมแผนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการใช้สื่อ ตลอดจนการจัดบรรยากาศในการเรียนการสอนมีความพร้อมระดับปานกลาง สำหรับความต้องการสนับสนุน ส่งเสริม ให้มีหน่วยงานต่างๆ ส่งเอกสารเกี่ยวกับพระพุทธศาสนามาให้ มีการจัดอบรม สัมมนาเกี่ยวกับพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง และรัฐควรจัดนิยตักส่งเสริมให้พระสงฆ์มีความรู้และเข้ามามีบทบาทในการสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมากขึ้น และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต อยู่ในระดับผลการเรียนต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำ สำหรับความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาพระพุทธศาสนาในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย อยู่ในระดับผลการเรียนต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำ<sup>๖๖</sup>

**ปกรณ บัญดาราย** ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนจริยศึกษาของครูผู้สอนจริยศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดลำปาง ในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ พบว่า กลวิธี การสอนของครู จำแนกได้เป็น ๓ ลักษณะ คือ (๑) การสอนที่นักเรียนเป็นศูนย์กลาง ให้นักเรียนศึกษาค้นคว้า และอภิปรายในกลุ่มย่อยมากกว่าที่จะแสดงบทบาทเอง เพื่อให้เกิดมีทัศนคติผลของการประพฤติตามคุณธรรม โดยใช้กรณีตัวอย่าง นิทาน เกม เพลง และการแสดงบทบาทสมมติเป็นกิจกรรมนำทางและส่งเสริมให้นักเรียนได้ประพฤติตามคุณธรรม (๒) การสอนที่ครูเป็นศูนย์กลาง ครูให้เวลานักเรียนค้นคว้า และอภิปรายในกลุ่มย่อยน้อยกว่าที่แสดงบทบาทเอง การศึกษาค้นคว้าและการอธิบายเป็นเพียงกิจกรรมเสริมการสอนที่ครูดำเนินการเองเท่านั้น และ (๓) การสอนด้วยการเน้นย้ำพฤติกรรม เป็นการสอนในสถานการณ์ต่างๆ ทั้งในและนอกห้องเรียน ตลอดจนการจัดกิจกรรมพิเศษเพื่อการปลูกฝังเน้นย้ำคุณธรรมข้อใดข้อหนึ่ง ให้เกิดขึ้นโดยเฉพาะ<sup>๖๗</sup>

**พัฒนาพร ไชยสิทธิ** ได้ศึกษาผลการเรียนรู้กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ที่ใช้รูปแบบการเรียนตามแนวคิด ทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ พบว่านักเรียนส่วนใหญ่ในกลุ่มเรียนเก่งและปานกลางมีความสามารถในการสร้างองค์ความรู้ในระดับ

<sup>๖๖</sup>ณรงค์ กันทองจันทร์, “ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธศาสนาของครูและนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแม่เงาจังหวัดเชียงใหม่ ”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒), หน้า ๖๒.

<sup>๖๗</sup> ปกรณ บัญดาราย, “การศึกษาพฤติกรรมการสอนจริยศึกษาของครูผู้สอนจริยศึกษาดีเด่นในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดลำปาง ”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๒).

ดีมาก นักเรียนส่วนใหญ่ในกลุ่มเรียนต่ำ มีความสามารถในการสร้างองค์ความรู้ในระดับดี โดยมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน<sup>๑๘</sup>

วาสนา ต๊ะกาบโค ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประเมินการดำเนินการโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำพูน เขต ๑ สรุปผลการวิจัยพบว่า การดำเนินการของสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำพูน เขต ๑ มีการดำเนินงานทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านปัจจัยประกอบด้วย คุณลักษณะที่ดีของบุคลากรในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ การดำเนินการบริหารจัดการอย่างมีระบบ การจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ด้านกระบวนการประกอบด้วย การเรียนการสอนที่บูรณาการ ไตรสิกขา ศีลสมาธิ ปัญญา การจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร การจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิตด้านผลผลิต ประกอบด้วย การพัฒนากาย ศีล จิตและปัญญา อย่างบูรณาการของผู้เรียน และด้านผลกระทบ ประกอบด้วย บ้าน/ชุมชน วัด โรงเรียน (บวร) ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธมีการดำเนินการอยู่ในระดับดีมาก<sup>๑๙</sup>

วรณัฐ เมื่อนพลอย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ในโรงเรียนเขตเมืองกับโรงเรียนเขตชนบทของจังหวัดเชียงใหม่ สรุปผลการศึกษาพบว่า ระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมโดยวัดคุณลักษณะจริยธรรม ๕ ด้าน คือ ด้านความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีระเบียบวินัย ความกตัญญูกตเวทีและความประหยัดและบททดสอบวัดความรู้ด้านจริยศึกษา ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ของจังหวัดเชียงใหม่ มีระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ทุกคุณลักษณะอยู่ในระดับ ๔ ซึ่งเป็นระดับที่ยึดหลักการกระทำความดีด้วยใจบริสุทธิ์เพราะเห็นว่าถูกต้อง โดยใช้สติปัญญาตัดสินใจและไม่ใช้เหตุผลเพื่อประโยชน์เข้าข้างตนเอง และระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนในเขตเมืองกับในเขตชนบทมีความแตกต่างกันในทุกคุณลักษณะจริยธรรม<sup>๒๐</sup>

<sup>๑๘</sup> พัฒนพร ไชยสิทธิ, “ผลการเรียนรู้กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ที่ใช้รูปแบบการเรียนตามแนวคิด ทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕), หน้า ๔๗ – ๔๘.

<sup>๑๙</sup> วาสนา ต๊ะกาบโค, “การประเมินการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำพูน เขต ๑”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘), หน้า ๗๐ – ๗๓.

<sup>๒๐</sup> วรณัฐ เมื่อนพลอย, “ระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ในโรงเรียนเขตเมืองกับโรงเรียนเขตชนบทของจังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๗), หน้า ๖๔.

**สกล เกตุทอง** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา ๑ สรุปผลการวิจัยพบว่า สภาพและปัญหาในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา ส่วนใหญ่เป็นประเด็นที่ผู้บริหารทราบและถือปฏิบัติกันอยู่แล้ว แต่ในทางปฏิบัติจริงยังไม่บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายของผู้บริหารโรงเรียนเท่าที่ควร ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากปัจจัยสำคัญ คือการขาดงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอ ในการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดมีความเห็นว่า รูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา ๑ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหาร ด้านการจัดสภาพแวดล้อม ด้านการสอนและการนิเทศ ด้านการจัดกิจกรรมนักเรียนและด้านการประเมินผลทางจริยธรรมนั้นมีความเหมาะสมอยู่ในระดับ เหมาะสมอย่างยิ่ง ทั้งหมด<sup>๒๑</sup>

**สาธิต แก่นมณี และคณะ** ได้วิจัยเรื่อง การประเมินผลการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดแพร่ ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนามีจำนวนไม่เพียงพอ และมีความรู้ความสามารถในเนื้อหาของวิชาพระพุทธศาสนาไม่ลึกซึ้ง ทางโรงเรียนไม่ค่อยสนับสนุนครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาได้เพิ่มพูนความรู้ความสามารถ เกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนาเท่าที่ควรเนื่องจากขาดงบประมาณในส่วนนี้ ซึ่งโรงเรียนควรติดตามประเมินผลการสอนวิชาพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อนักเรียนมัธยมศึกษาจะได้รับประโยชน์จากการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และจะได้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ดีมีคุณภาพของสังคม ประเทศชาติและสังคมโลกต่อไป<sup>๒๒</sup>

**สมจิต แก้วแสงขวัญ** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประเมินโครงการโรงเรียนสีขาวของโรงเรียนมัธยมศึกษา สรุปผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมและรายด้าน คือ ด้านสภาพแวดล้อมด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านทัศนคติที่มีต่อการดำเนินโครงการ อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านความพร้อมของปัจจัยเบื้องต้น อยู่ในระดับปานกลาง และในการเปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ต่อการดำเนินโครงการโรงเรียนสีขาวระหว่างเพศชายกับเพศหญิง พบว่าไม่แตกต่างกัน ทั้ง

<sup>๒๑</sup> สกล เกตุทอง, “การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา ๑”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๕), บทคัดย่อ.

<sup>๒๒</sup> สาธิต แก่นมณี และคณะ, “การประเมินผลการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดแพร่ ”, (โครงการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑).

โดยภาพรวมและรายด้าน สำหรับการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มตัวอย่างทั้งหกกลุ่ม พบว่า ทักษะคิดที่มีต่อการดำเนินงานโครงการโรงเรียนสีขาว ด้านความรู้ความเข้าใจโครงการฯ ระหว่างครูผู้รับผิดชอบโครงการและผู้นำภูมิปัญญาท้องถิ่น และระหว่างนักเรียนกับผู้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และในภาพรวม ระหว่างนักเรียนกับผู้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เช่นเดียวกัน<sup>๒๓</sup>

**ศุริยา เซ็นทองกลาง** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ในโรงเรียนผดุงวิทย์ (วัดศรีบุญเรือง) จังหวัดลำปาง โดยใช้เครื่องมือคือแบบทดสอบการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม ๕ คุณลักษณะ ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีระเบียบวินัย ความกตัญญูกตเวที และความประหยัด ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับ ๔ หมายถึง นักเรียนเลือกพฤติกรรมที่พึงประสงค์โดยยึดหลักการทำตามกฎและรักษาระเบียบของสังคมซึ่งถือว่ามีความสำคัญในตัวเอง ) รองลงมาคือ ระดับ ๓ หมายถึง นักเรียนเลือกพฤติกรรมที่พึงประสงค์โดยยึดหลักการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ ตามแบบแผนที่คนส่วนใหญ่ยึดถือปฏิบัติ) ทั้ง ๕ คุณลักษณะของจริยธรรม และเหตุผลเชิงจริยธรรมทั้ง ๕ คุณลักษณะเปรียบเทียบระหว่างเพศ อาชีพของผู้ปกครอง และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพบว่า นักเรียนชายกับนักเรียนหญิง และอาชีพของผู้ปกครองและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีความแตกต่างกันทางสถิติ<sup>๒๔</sup>

ด้านกระบวนการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร ต้องเน้นหลักในเรื่องของกระบวนการคิดแบบโยนิโสมนสิการ คิดไตร่ตรอง หาเหตุผลแบบสัมมาทิฐิ ไม่มีอคติและต้องสร้างกลยุธมิตร์ที่คอยให้คำแนะนำ ช่วยเหลือและดักเตือน โดยไม่เฉพาะคุณครูหรือนักเรียน ทุกคนสามารถให้คำแนะนำและช่วยเหลือกันได้ และการเรียนการสอนที่เน้นการสัมผัสจากประสบการณ์อันจะเป็นตัวช่วยให้นักเรียนได้ฝึกฝน แก้ไขปัญหาต่างๆ ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต อย่างมีเหตุผลเกิดการซึมซับกระบวนการคิดและวิธีการแก้ปัญหาจนเป็นนิสัย และในด้านคุณลักษณะของครูผู้สอนและสภาพแวดล้อมต่างๆ ในโรงเรียน คุณครูเป็นผู้ที่มีความรู้และเข้าใจในหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในทุกระบวนวิชาได้และเป็นผู้ที่มีความรักใน

<sup>๒๓</sup> สมจิต แก้วแสงขวัญ, “การประเมินโครงการโรงเรียนสีขาวของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม .”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

<sup>๒๔</sup> ศุริยา เซ็นทองกลาง, “เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ในโรงเรียนผดุงวิทย์ (วัดศรีบุญเรือง) จังหวัดลำปาง”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๗), หน้า ๔๒.

วิชาชีพครู มีแผนการเรียนการสอนที่ทันสมัยแต่ไม่ทั้งวิถีชีวิต มีการนำบ้านหรือชุมชน วัดและโรงเรียนเข้ามาร่วมในกระบวนการเรียนการสอนและกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างสมดุลกันทั้งบ้าน วัดและโรงเรียน (บวร) และการจัดสภาพแวดล้อมทั้งในโรงเรียนและชุมชน ให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ ฉะนั้น ทุกภาคส่วนมีความสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาของนักเรียน ควรร่วมมือกันพัฒนาเพื่ออนาคตของนักเรียนที่จะเป็นพุทธศาสนิกที่ดีต่อไป

## ๑.๕ ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งขอบเขตการวิจัยออกเป็น ๒ ด้าน คือ

### ๑.๕.๑ ด้านเนื้อหาที่ศึกษาวิจัย

วิธีการบริหารงานตามแนวทางโรงเรียน นหนองแขงวิทยาคมตามแนวทางวิถีพุทธ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น หลักพุทธธรรมที่ใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้และการจัดกิจกรรม โรงเรียนหนองแขงวิทยาคม อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น และผลของการจัดกิจกรรมโรงเรียนหนองแขงวิทยาคม อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

### ๑.๕.๒ ด้านพื้นที่ศึกษาและกลุ่มเป้าหมาย

พื้นที่ศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ โรงเรียนวิถีพุทธหนองแขงวิทยา อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ส่วนกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่

๑) ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน ๑ คน

๒) ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา จำนวน ๕ รูป/คน

๓) คณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน ๔ รูป/คน

๔) ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน ๗ คน

๕) นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๒๐ คน

การได้มาซึ่งกลุ่มเป้าหมาย ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง ( Purposive sampling)

## ๑.๖ วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ( Qualitative Research) ซึ่งผู้วิจัยเน้นศึกษาวิเคราะห์เอกสาร และสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายแล้ว นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณวิธี และการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้คำร้อยละ สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการบริหารโรงเรียนหนองแขงวิทยาคม โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

### ๑.๖.๑ ขั้นรวบรวมข้อมูล

#### ๑) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๑๕

#### ๒) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

ได้แก่ หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ ภาคนิพนธ์ รายงานการวิจัย หนังสือ บทความทางวิชาการ และเอกสารทางวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย สารหรือเนื้อหาที่นำมาสร้างเอกสารประกอบการเรียน เป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาในหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

### ๑.๖.๒ ขั้นศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้รวบรวมข้อมูลมาครบถ้วนแล้ว จึงนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดนั้น มาสรุปวิเคราะห์โดยใช้สถิติขั้นพื้นฐานหรือร้อยละ (Percentage) ตลอดจนการนำหลักทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องมาอธิบายประกอบในแต่ละวัตถุประสงค์ เพื่อให้เนื้อหามีความชัดเจนหนักแน่นยิ่งขึ้น และเพื่อให้มองเห็นองค์ประกอบโดยรวม (Concept) ของงานวิจัยทั้งหมด หลังจากนั้นจึงนำเสนอผลการศึกษารวมทั้งข้อเสนอแนะการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในโอกาสต่อไป

### ๑.๖.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์ กล้องถ่ายรูปและผู้ช่วยผู้วิจัยภาคสนามหนึ่งท่าน

## ๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทราบถึงการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางวิถีพุทธ ของโรงเรียน หนองแซงวิทยาคม อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

๑.๗.๒ ทราบถึงหลักธรรมที่ใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้และการจัดกิจกรรม โรงเรียนหนองแซงวิทยาคมตามแนวทางวิถีพุทธ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

๑.๗.๓ ทราบถึงผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางวิถีพุทธของ โรงเรียนหนองแซงวิทยาคม อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

๑.๗.๔ นำผลที่ได้จากการศึกษาไปเป็นข้อมูลทางการศึกษาสำหรับโรงเรียนหนองแซงวิทยาคม และสถานศึกษา อื่นๆอีกต่อไป